

דף הרחבות – זכויות העובד

1. חוקי מגן במדינת ישראל (ע"פ ויקיפדיה):

חוק שעות עבודה ומנוחה: קובע אורך מרבי ליום העבודה ולשבוע העבודה, זמני מנוחה מעבודה, וגמול בעד עבודה בשעות נוספות וכימי המנוחה. החוק קובע את מספר שעות העבודה המקסימלי המותר, הסדרים הנוגעים למנוחה שבועית, ותשלומים עבור עבודה בשעות נוספות וכיום המנוחה.

חוק הופשה שנתית: מסדיר את זכויות העובדים בכל הנוגע להופשה שנתית. החוק קובע את משך ההופשה השנתית לעובד (בעיקר ע"פ הוותק), את מועד ניצול זכות ההופשה, ואת התשלום לעובד בעת היותו בהופשה.

חוק דמי מחלה: קובע את זכותו של העובד לתשלום כאשר הוא נעדר מעבודתו מחמת אי-כושר זמני או קבוע של העובד לבצע את עבודתו, הנובע ממצב בריאות לקוי.

חוק שכר מינימום: קובע שכר מינימום לעובד, הן לעובדים לפי שעות והן לעובדים על בסיס חודשי.

חוק הגנת השכר: קובע את מועד תשלום השכר, ומעניק פיצוי גבוה על הלנת שכר. החוק עוסק גם בניכויים שמותר לנכות מהשכר והגבלות על עיקול שכר. החוק קובע חובה לתת תלוש שכר לעובד ואת תוכנו של תלוש השכר.

חוק הודעה לעובד ולמועמד לעבודה: המעסיק חייב למסור לעובד, תוך 30 יום מהיום שהתחיל העובד לעבוד אצל המעסיק, הודעה כתובה המפרטת את תנאי העבודה.

חוק הודעה מוקדמת לפיטורים ולהתפטרות: קובע כי על המעסיק לתת הודעה מוקדמת בכתב על פיטורי עובד. חובה דומה חלה על העובד המתפטר. את ההודעה יש לתת זמן מה קודם סיום יחסי עובד-מעביד.

חוק עבודת הנוער: חוק זה שנועד להגן על עובדים שטרם הגיעו לגיל 18. החוק כולל התייחסות לגבי גיל העסקה, שעות ותנאי העסקה. לפי החוק אסור להעסיק ילד שטרם מלאו לו 14 שנה.

חוק פיצויי פיטורים: נועד לפצות את העובד על-פיטורים ולהקל עליו במהלך התקופה בה הוא מחפש מקום עבודה חדש. החוק מקנה זכות פיצויים לעובד המפוטר ובמקרים מסוימים גם לעובד המתפטר.

חוק עבודת נשים: מקנה שלל הגנות לאישה העובדת, בפרט בכל הקשור להיריון ולידה. הגברת השוויון בין המינים הביאה להענקת חלק מזכויות אלה, הקשורות בהורות, גם לגברים.

2. וְקִרְבָּתִי אֲלֵיכֶם לְמִשְׁפַּט וְהִיטִי עַד מָוֶהָר בְּמִכְשָׁפִים וּבְמִנְאָפִים וּבְנִשְׁבָּעִים לְשָׁקֵר וּבְעֵשָׂשְׁקֵי שָׂכָר שָׂכִיר אֱלֻמָּנָה וְיָתוֹם וּמִטִּי גֵר וְלֹא יִרְאוּנִי אָמַר ה' צְבָאוֹת:

(מלאכי ג, ה)

3. את הכתוב "כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו" פרש"י "כי אל השכר הזה הוא נושא נפשו למות, עלה בכבש ונתלה באילן". ולפירושו, התורה מדגישה את השיבות שכר השכיר שאדם מוסר את נפשו לפרנסתו, ואף מסתכן בעליה לכבש ותליה באילן, כיון שפעולת האדם לקיומו כל כך חשובה לו, בא הכתוב והזהיר על שכר זה שביומו נתן שכרו. מדברי רש"י משמע, שיסוד הדין הוא תשלום השכר, והתורה רק קבעה את השיבות השכר, "כי אליו הוא נושא את נפשו". התרגום וינתן תרגם "כי עני הוא" "מטול דענייא הוא ומטולתיה הוא סבר לקיים ית נפשיה". וכך פירשו הרמב"ן והאבן עזרא ועוד, כי עני הוא ואין לו במה לקיים את נפשו, ואם לא יקבל השכר בזמנו ימות ברעב, והפגיעה היא לא רק בכיסו אלא בנפשו ובקיומו. האור החיים הקדוש מוסיף בביאור הכתוב וז"ל: "ואליו הוא נושא את נפשו ולא יהיה בך חטא, הכוונה שהעושק שכר שכיר אינו אלא גזול ממוון, ואעפ"כ אין עונשו ממוון, אלא נפשות, והוא אמרו והיה בך חטא... והקדים הטעם לעונש באומרו ואליו הוא נושא את נפשו, ומעתה יהי המשפט נפש תחת נפש" עכ"ל. ומבואר מדבריו שעיקר האיסור בהלנת שכר אינו גזל

ממון, אלא הפגיעה הנפשית בפועל המבקש שכרו, על כן העונש מדה כנגד מדה, נפש תחת נפש. ושתיהם הפירושים מעוגנים בגמ' שם (ב"מ קי"ב).

(הרב אליהו בקשי דורון¹, שו"ת בנין אב, חלק ג סימן ע"ד אות ב:)

4. יש זכויות שנועדו להגנתו של עובד, וגם אם ירצה בכך, אין עובד רשאי ויכול לוותר עליהן. תקנת הציבור אוסרת עלינו להכיר בויתור. וכשם שאין אדם יכול, לרצונו, למכור עצמו לעבדות, כן לא נכיר בהסדרים שאמנם אין הם עבדות במשמעותה הקלסית, בכל-זאת נגלים בהם קווי אופי שאיפיינו את העבדות בזמנה. לא נסכים לקיים הסדרים שיש בהם כדי לפגוע בכבוד האדם, בצלם האנוש שבאדם, גם אם לכאורה נבראו הם מעיקרם – למיצער בחלקם – לטובתו של אותו אדם. כך על דרך הכלל וכך בענייננו-שלנו. אדם זכאי לחיות חיים הראויים לחיים.

(השופט מישאל חשין², בג"ץ 4542/02 עמותת "קו לעובד" נ' ממשלת ישראל)

5. התערבות משפט העבודה העברי בהסכמים שבין עובד ומעביד היא מצומצמת ביותר. רשאי אפוא הפועל למחול על הזכויות המיוחדות שהם מעניקים לו ולוותר עליהם כרצונו, בין שהן דין תורה ובין שהן תקנת חכמים ואין זה נקרא "מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל". לפי שכלל זה אינו חל על דבר שבממון כדעת התנא ר' יהודה שאמר: "בדבר שבממון תנאו קיים". וכן מצינו בספר חסידים: "שהרי אמרו חכמים אדם מהנה עם פועל שלו להאכילו לחם צר ומים לחץ ואף על פי שחייב להאכילו כסעודת שלמה בשעתו".

(ד"ר שילם ורהפטיג³, דיני עבודה במשפט העברי, ירושלים תשמ"ב, עמ' 31)

6. המחקר האמפירי והתיאורטי מראה כי הקשחת שוק העבודה לצורך הגנה על השכירים מחוללת נזק כלכלי וחברתי משמעותי; לא זו בלבד שמדיניות זו מעכבת את תהליכי הצמיחה של המשק ופוגעת ברמת החיים של כלל אזרחי המדינה, היא גם גובה מחיר כבד מן השכבות החלשות ומקשה עליהן לשפר את מצבן. אין צורך בחישובים מסובכים כדי להבין את הכעיה: מאחר שהעדר גמישות ניהולית משפיע לרעה על יעילות הייצור, הוא מביא גם לפגיעה בתוצר וברווחת הציבור. למרבה הצער, את המכה הכואבת ביותר סופגות השכבות החלשות בחברה, שתלותן בפעולות הממשלה גדולה במיוחד. [...] נוסף על הקיצוץ באיכות השירות הציבורי למעוטי היכולת, היא גם חוסמת בפניהם את הכניסה לשוק העבודה. ככל שהליך הפיתורין מורכב, ארוך ויקר יותר, כך גם גובר הששם של המעסיקים הפוטנציאליים מנקיטת צעד זה בשל העלויות הכרוכות בו. הרצון להימנע מתשלום פיצויים גבוהים עלול להניא אותם מהעסקת עובדים נוספים ולהרתיע יזמים ממעורבות בפרויקטים שעשויים היו לייצר מקומות עבודה חדשים, לולא נחשבו ל"יקרים" מדיי במקרה של כישלון הגורר פיטורים המוניים.

(עומר מואב⁴ ועפר כהן, מי צריך ביטחון תעסוקתי, תכלת 31, אביב התשס"ח / 2008)

7. מחקר של הבנק בהן את שכר העובדים שמעסיקיהם החלו להפריש עבורם לפנסיה רק לאחר תקנות החובה גילה כי הגידול בשכרם הוא כ-4.5%, בהשוואה לעובדים שזכו להפרשות לפנסיה כבר קודם; המסקנה – העלויות הנוספות של המעסיק גולגלו לכיסו של העובד [...] בעקבות ההסדר המעסיק לא הגדיל את הוצאותיו על העובד והעלויות הנוספות התגלגלו בדרך עקיפה לכיסו של העובד ונגסו בקצב הגידול בשכר של העובד. "העובדים נשאו בחלק הארי של הנטל בגין פנסיה החובה, ודאי אם מתחשבים גם בהפרשותיהם הישירות", כתבו בבנק ישראל.

(תומר ורון, "בנק ישראל: חובת הפרשה לפנסיה מ-2008 פגעה בצמיחת השכר של העובדים", אתר כלכליסט, 9.6.15)

¹ הרב אליהו בקשי דורון הוא הראשון לציון והרב הראשי לישראל לשעבר בין השנים 1993–2003, ראש מוסדות "בנין אב" ברמת שלמה ו"דבי אליהו" בבית וגן בירושלים.

² מישאל חשין היה משפטן ישראלי ודוקטור למשפטים, אשר כיהן כשופט בבית המשפט העליון בשנים 1992–2006 ומתוכם בשנים 2005–2006 כיהן כמשנה לנשיא בית המשפט העליון.

³ ד"ר שילם ורהפטיג הוא משפטן, ת"ח, מומחה למשפט עברי, בן למשפחת ורהפטיג הענפה.

⁴ עומר מואב, פרופסור לכלכלה במרכז הבינתחומי הרצליה ופרופסור באוניברסיטת ורוויק.